

REFORMÁTUS KÁNTOR

— Szerkeszti: Bódis Tamás és Dávid István —

Éneklésünk a XXI. században

(Hatvan éves a református gyülekezeti énekeskönyv)

„Az elkövetkező gyakorlat majd megméri egyrészt az énekeskönyvet, másrészt a vele élő vagy nem élő nemzedéket is. Akkor látszik majd meg, hogy az életnek itt és most mire van ezekből az énekekből szüksége... , azt azonban ne feledjük el, hogy az, ami akár lelki és hitvallási, akár művészi és irodalmi szempontból értéktelen, soha és sehol nem használhat” — írta 1948-ban énekeskönyvünk előszavában annak szerkesztője, Csomasz Tóth Kálmán.

Hatvan éve ennek. És akár tetszik, akár nem, hosszú évek, legalább másfél-két évtized óta rajta állunk azon a képzeletbeli mérlegen, amely az énekeskönyv-szerkesztő professzor lelki szemei előtt akkor, hatvan éve megjelent, a mérleg nyelve pedig régóta mutat valahova, csak az a kérdés, hogy van-e bátorságunk az eredményt leolvasni.

Kezdjük a fent idézett mondatok közül talán a legutolsóval. Csomasz Tóth Kálmánnak azt az igazságát, hogy „ami akár lelki és hitvallási, akár művészi és irodalmi szempontból értéktelen, soha és sehol nem használhat”, ma sokkal kevésbé értik és sokkal kevésbé érzik át gyülekezeteink széles rétegei is, de az ügyben illetékes egyházi vezetőink is, mint az elmúlt évtizedek-évszázadok során bármikor. Félreértések erdejével vagyunk kénytelenek hadakozni, mégpedig az esetek nagy részében úgy tűnik, vajmi kevés sikerrel. Sokan, sokfelé egyfajta nagyon is hibásan, nagyon is laposan értelmezett „pluralizmus” jelszavával áldozzák fel, vagy szorítják a perifériára a magyar református identitás aranyrög-szerűen jelentékeny centrális értékeit, elfelejtve, hogy a valódi pluralizmus megszületésére csak akkor van esély, ha ki-ki a legsajátabb kincsével járul hozzá, és hogy ami a miénk, annak se a művelését, se a felmutatását nem várhatjuk senki mástól. A gyülekezetek lelki felemelésének és gazdagításának (amivel itt most messze nem csak zenei dolgokra, például az énektanításra vagy az istentiszteletiének-készlet elengedhetetlenül szükséges, folyamatos bővítésére kell gondolnunk) igen gyakran válik akadályává a pasztoráció szempontjainak a hibás értelmezése és a hibás alkalmazása. Ha ugyanis az igei mondanivaló megfogalmazásában, továbbá akár istentiszteleti, akár istentiszteleten kívüli együttléteink igény-szintjének a megállapításában kizárólag csak a legkisebbekre, a leggyengébbekre, sőt adott esetben

a legelesettebbekre vagyunk tekintettel, akkor mintegy kalodába zárjuk, mintegy éheztetjük azokat, akik sokkal többre és sokkal magasabbra formálhatnának jogosan igényt, sőt éppenséggel mi magunk válunk akadályává a kicsik, a gyengék és az elesettek felemelkedésének.

A sokféle, kaotikusan egymást is át- meg átható fogalmi zavar közül az egyik legkártékonyabb a „régí” és az „új” szembeállításáról, illetve a „modernség” követelményének a gyakran meglehetősen erőszakos hangoztatásáról ismerhető fel, és nem ritkán a 96. zsoltár 1. versének a megengedhetetlenül leegyszerűsítő értelmezésével társul (Énekeljete „új” éneket az Úrnak). Az „itt és most” megszülető személyes döntés, az ezzel összefüggésben jelentkező hitvallásos érzület és öröm ugyan természetesen megkerülhetetlenül fontos. Aki azonban nem lát túl saját ilyen-olyan-amolyan körülmények között megtért hívő énjén, akinek nincs fogalma annak az üzenetnek a hallatlan gazdagságáról, amelyet az Úristen az előttünk járt hívő nemzedékeken keresztül akar eljuttatni hozzánk, mondjuk, Dávid királytól elkezdve (és itt a felsorolásra még csak kísérletet sem teszünk) az 1948-as énekeskönyv szerkesztő-bizottságában is kulcs-szerepet betöltő Áprily Lajosig és még tovább, az a lelki növekedésnek még csak a legeslegelején tart. Az Úr Jézus Krisztus zenei habitusáról csak egyvalamit tudunk, de azt teljes bizonyossággal: hogy engesztelő halála előtt alig pár órával tanítványjaival együtt „dicséretet énekelve” vonult át az utolsó vacsora helyszínéről az Olajfák hegyére (Mt 20:30). Ez a kifejezés az úgynevezett Halleluja-zsoltárok sorozatát takarja (Zsolt 147–150), ami mai szóval élve annyit jelent, hogy Jézus Krisztus „régí zenét” művelt, hiszen a zsoltárok az ő korában már legszerényebb becslés szerint is legalább négy-ötszáz évesek voltak (szemléltetésül azt mondhatjuk, hogy nagyjából olyan messze voltak tőle, mint mitőlünk a reformáció). Vagyis ő szavak nélkül bár, de mégis megfellebbezhetetlenül értelmezte a 96. zsoltár 1. versét, és az „új” szónak nem külsőleges-technikai, hanem tartalmi-spirituális jelentést tulajdonított. A „réginek” és az „újnak”, a „divatjamúltnak” és a „modernnek” a gyülekezeteinkben újra meg újra felbukkanó vulgáris szembeállítása tehát egyszerűen téves.

De akkor mi a teendő?

Egy későbbi írásában (Harminc év után: énekeskönyvünk a mérlegen) Csomasz Tóth Kálmán annak a véleményének adott hangot, hogy „egészséges és kulturált egyházi életben normális életfolyamatokat feltételezve egy nemzedékváltás múltán, tehát harmad-, sőt negyedszázadonként magától vetődhet fel a kérdés: nincs-e itt az ideje a gyülekezeti éneklés és az énekeskönyv reformjának”. Látható, hogy mind a két határidőn messze túl vagyunk már. De hol kezdjük a munkát, és főleg: hogyan?

1. Gyülekezeteink elfelé sodródnak Szenci Molnár Alberttől és a genfi zsoltároktól. Ennek a tendenciának a megállításához először is újra át kellene gondolni a strófák kiválasztásának és összeállításának a szempontjait, amelyek hatvan év után ma már elavultnak tekinthetők (amin nincs is mit csodálkozni).

A dallamokkal kapcsolatban időközben felmerült új stílár is ismeretek a nyomdai előkészítés felé haladó új korálkönyvben már megjelennek, és inkább előbb, mint utóbb énekeskönyvi formát is kell, hogy nyerjenek.

2. A régi magyar dicséretnek kategóriájában tele vagyunk „új” énekekkel: Huszár Gál 1975-ben, kalandos körülmények között megtalált debreceni énekeskönyvében Csomasz Tóth Kálmán nem kevesebb, mint 49 vadonatúj (vagyis: 1948-ban még ismeretlen) dallamot számlált meg. Ezen a területen a legsürgesebb az énekeskönyv apparátusának: a szerzőkre és forrásokra vonatkozó adatbázisának a felfrissítése is.

3. A külföldről „importált” énekekkel kapcsolatban nem annyira énekeskönyv-szerkesztői, mint inkább tudatformáló feladatok várnak ránk. Hiszen ha egy lelkipásztornak minden második textusról vagy „Az egyháznak a Jézus a fundámentoma”, vagy a „Fel, barátim, drága Jézus zászlaja alatt” jut az eszébe (392, illetve 471. dicséret), akkor kérdés, hogy itt mennyiben lehet még „magyar”, és mennyiben „református” keresztyénségről beszélni.

Az énekeskönyv sorsával foglalkozó, fentebb idézett tanulmányát Csomasz Tóth Kálmán Áprily Lajos egyik megrázó verssorával fejezi be: „Vádol a múlt és rémít a jelen” (Opitz Mártonhoz).

Ez azonban nem valamiféle kikerülhetetlen, fekete végzet: a fentiekben változott munkaterv minden fontos területen megjelöli a kitörési pontokat.

Van rá esély, hogy a jövőről sokkal szebbeket mondhassunk el.

Karasszon Dezső

Egyházzenei konferencia Kecskeméten

Kecskemét, 2008. június 22–25.

Idén negyedik alkalommal rendeztek konferenciát református egyházzeneszek, hogy a gyülekezeti éneklés mai kérdéseit megvitassák.

A Kecskeméten június 22. és 24. között tartott találkozó programját három időszerű téma határozta meg: a liturgia, az énekeskönyv és a korálkönyv.

A liturgia tárgyában vasárnap este *Fekete Károly*, a Generális Konvent Liturgiai Bizottságának elnöke tartott előadást, melyben a testület munkájának eddigi eredményeit foglalta össze, felvázolva egy most formálódó új istentiszteleti példatár körvonalait. A téma időszerűségét aláhúzza, hogy a Generális Konvent épp az előző héten Pápán tartott ülésére megjelent meg a *Confessio* folyóirat ez évi harmadik száma, mely a példatár eddig összegyűlt anyagát közli. Az itt megjelent írások a református istentisztelet dogmatikai, teológiai és liturgiai alapvetését adják, külön kitérve az egyes elemek (pl. lekción, adakozás), különösképpen pedig az éneklés és az egyházzene szerepére és jelentőségére.